

เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของการให้บริการปรึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ออนไลน์

ชื่อ – นามสกุล แพทย์หญิงจิตติภรณ์ ตวงรัตนานนท์ ตำแหน่ง นายแพทย์ชำนาญการ

กลุ่มงาน อนามัยแม่และเด็ก

หลักการและเหตุผล

องค์การอนามัยโลกแนะนำให้เด็กทุกคนควรได้กินนมแม่อย่างเดียวยังตั้งแต่แรกเกิดถึง ๖ เดือนเพียงร้อยละ ๑๔.๐ และกินนมแม่ติดต่อกันถึง ๒ ปี ร้อยละ ๑๕.๐^๑ อย่างไรก็ตามพบว่านมแม่มีสารอาหารมากกว่า ๒๐๐ ชนิดที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับลูก ทั้งด้านสัดส่วนอาหารที่เหมาะสม ปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับระบบทางเดินอาหาร และปรับเปลี่ยนตามระยะของการเจริญเติบโตของลูก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่ใช่เป็นเพียงการให้อาหารเพื่อให้ลูกอิ่มหรือช่วยให้ลูกเติบโตเท่านั้น แต่การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นเรื่องของกระบวนการส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กอย่างมีคุณภาพทั้งกายและใจ จากการสำรวจของสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๖^๒ พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประกอบด้วย ปัจจัยระดับบุคคลและครอบครัว สภาพแวดล้อมประกอบด้วย สภาพแวดล้อมในชุมชน สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน ระบบบริการสุขภาพและนโยบายสาธารณะ วัฒนธรรมทางสังคม ส่งผลต่อทัศนคติและเจตคติของแม่ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เช่นกัน

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ให้ความสำคัญและการดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งการสร้างการรับรู้ให้ประชาชนเล็งเห็นความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พัฒนาระบบบริการสุขภาพให้ได้ตามมาตรฐานโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูก และการพัฒนาศักยภาพพยาบาลเฉพาะทาง สาขาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อให้มีทักษะความรู้ในการดูแล ให้ความช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ รวมถึงการจัดตั้ง “คลินิกนมแม่” เพื่อเป็นอีกช่องทางให้กับแม่ก่อนจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล เพื่อให้แม่สามารถเข้ารับคำปรึกษาจากบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประจำคลินิกนมแม่ได้ แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID - ๑๙ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีการแพร่ขยายวงกว้างทั้ง ส่งผลให้สถานบริการหลายแห่งมีนโยบายลดความแออัดในสถานพยาบาล เพื่อลดความเสี่ยง ความวิตกกังวล และความแออัดของผู้รับบริการ จึงส่งผลต่อการดำเนินงานของคลินิกนมแม่ จากงานวิจัยของแคนาดาพบว่า การจัดระบบการให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทางช่องทางออนไลน์จะช่วยให้มารดามีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยิ่งเพิ่มขึ้นและระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแมื่อยาวนานขึ้นได้ ดังนั้นหากมีการเพิ่มช่องทางการติดต่อทางออนไลน์โดยที่แม่ไม่ต้องเดินทางมายังสถานพยาบาลและสามารถสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อรับคำแนะนำและทักษะการเลี้ยงลูกตามวัยและความเหมาะสม อาจจะช่วยทำให้แม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างต่อเนื่องและยาวนานมากขึ้น

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย 2563. โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562, รายงานผลฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย.

² สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. การศึกษาการรับรู้การณรงค์เลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการโฆษณาหมวกกับความรู้อัตนคติและการตัดสินใจเลือกนมเลี้ยงลูกของแม่และญาติ. [Internet] [cited 2020 23 November]; Available from: <http://ihppthai.gov.net/DB/publication/attachresearch/325/chapter1.pdf>

วัตถุประสงค์

๑. วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษาสถานการณ์และความเป็นไปได้ในการหาช่องทางการให้คำปรึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ออนไลน์ในประเทศไทย

๒ วัตถุประสงค์เฉพาะ

๒.๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการให้คำปรึกษาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในประเทศไทยทั้งช่องทางออนไลน์และออฟไลน์

๒.๒ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการหาช่องทางการให้คำปรึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ออนไลน์ในเชิงการบริหารจัดการและแพลตฟอร์มที่นำมาใช้

๒.๓ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการสร้างช่องทางการให้คำปรึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ออนไลน์

๒.๔ เพื่อหาแนวทางในการให้คำปรึกษาเรื่องแม่และเด็กผ่านช่องทางออนไลน์ในอนาคต

วิธีการ/ขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเก็บข้อมูลด้วยวิธีการอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง และการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีสถานที่ศึกษาวิจัย คือ ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี สระบุรี และนครนายก เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนเขตเมืองและเขตชนบท และสุ่มตัวอย่างสถานพยาบาลในจังหวัดดังกล่าว จังหวัดละ ๑ แห่ง โดยแบบสอบถามและข้อมูลเบื้องต้นนำมาจาก การประชุมรวบรวมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ (Consultative meeting) ด้านที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการสื่อสาร ด้านอนามัยแม่และเด็ก ด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการดำเนินงานเรื่องการให้คำปรึกษาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ออนไลน์ หลังจากนั้นจะนำตัวอย่างแนวทางการให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ออนไลน์ไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย (In-depth Interview) โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี สระบุรีและนครนายก โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมืองจังหวัดละ ๑๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๖๐ คน ประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักวิชาการสาธารณสุข หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงานในแผนกฝากครรภ์ คลินิกนมแม่ และคลินิกสุขภาพเด็กดี และ หญิงหลังคลอดและหญิงให้นมบุตรที่มีทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structure questionnaire) เพื่อใช้สำหรับการอภิปรายกลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเป็นการสัมภาษณ์รายกลุ่ม (Focus Group) ในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หากมีประเด็นที่จำเป็นต้องสอบถามในรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มากขึ้น

ตาราง ๑ ระยะเวลาดำเนินงานวิจัย

กิจกรรม	ก.ย. ๖๓	ต.ค. ๖๓	พ.ย. ๖๓	ธ.ค. ๖๓	ม.ค. ๖๔	ก.พ. ๖๔	มี.ค. ๖๔	เม.ย. ๖๔	พ.ค. ๖๔	มิ.ย. ๖๔
๑. ขออนุมัติดำเนินโครงการ	←————→									
๒. ทบทวนวรรณกรรม				←————→						
๓. ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัย					←————→					
๔. ประชุมรวบรวมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					←————→					
๕. ลงพื้นที่สัมภาษณ์						←————→				
๖. รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล								←————→		
๗. จัดทำรูปเล่มรายงาน										←————→

การวิเคราะห์ข้อมูล อาศัยแนวทางการวิเคราะห์แบบ Thematic Analysis หลังจากได้ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสัมภาษณ์รายกลุ่ม ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำมาสังเคราะห์เพื่อให้เป็นแนวทางที่เหมาะสมของการรูปแบบการให้คำปรึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ผ่านทางออนไลน์ เพื่อนำไปนำเสนอผู้กำหนดนโยบายถึงแนวทางการความเป็นไปได้ และรูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงานดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพและได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมากที่สุด

นอกจากข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจัดทำ Google form แบบสอบถามความเป็นไปได้ในการให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ผ่านทางออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และความเป็นไปได้ในการสร้างช่องทางการให้คำปรึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ออนไลน์ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ ๒๑ - ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔ มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๒,๖๗๐ คน การศึกษาครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Microsoft Excel สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของตัวแปร และสถิติวิเคราะห์เพื่อใช้ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้รับบริการมีความต้องการให้เกิดการให้คำปรึกษาผ่านช่องทางออนไลน์ โดยปัจจุบันอาศัยการเข้ารับการปรึกษาผ่านคลินิกนมแม่ ไลน์ ซึ่งมีทั้ง ไลน์ทางการ ๙ อย่างเพื่อสร้างลูก หรือกลุ่มที่เป็นกลุ่มไลน์เฉพาะกลุ่ม ไลน์ส่วนตัวพยาบาลที่ดูแลหลังคลอด และยังมีทั้งที่เป็นแอปพลิเคชันของ บริษัทนมผง คือ Line@ S-mom club และ Line@ Hi-family และมีกลุ่มไลน์ที่สร้างโดยผลิตภัณฑ์กระตุ้นน้ำนมสำหรับคุณแม่หลังคลอด ความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ๖๐.๑๙% เห็นว่าการรับบริการผ่านช่องทางไลน์ปัญหาทางการ หรือ Line Official Account เป็นช่องทางที่เหมาะสมที่สุด และมีเพียง ๑๕.๙๙% ที่เห็นว่าช่องทางแอปพลิเคชันเหมาะสม อย่างไรก็ตามช่องทางที่เป็นช่องทางที่นิยมใช้กันในอดีต เช่น สายด่วนทางโทรศัพท์ มีเพียง ๕.๐๒% ที่เห็นว่าช่องทางดังกล่าวเป็นช่องทางที่เหมาะสม สำหรับฟังก์ชันในช่องทางการให้คำปรึกษาออนไลน์ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกินครึ่งต้องการให้มีฟังก์ชัน รูปภาพ / สื่อความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หรือ Infographic/ vdo clip (๕๕.๒๘%) และ

ข้อความตอบกลับอัตโนมัติ หรือ AI Chatbot (๕๕.๑๓%) สำหรับฟังก์ชัน ให้คำปรึกษาผ่านทางแชท โทรศัพท์ และ วิดีโอคอล พบว่ามีประมาณครึ่งหนึ่งต้องการ (๔๘.๔๓%) สำหรับกลุ่มผู้ให้บริการมีความเห็นว่านโยบายไม่เน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้คลินิกนมแม่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างเพียงพอ และแม้ว่าก่อนหน้านี้พยาบาลจะพยายามส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ผ่านช่องทางกึ่งส่วนบุคคล ยังพบว่าเกิดความไม่มีระบบที่ชัดเจนและไม่สามารถขยายผลได้ สำหรับความเป็นไปได้ในการสร้างแพลตฟอร์มให้คำปรึกษา เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ออนไลน์ ผู้ให้บริการเห็นว่าสามารถดำเนินการได้โดยต้องอาศัยเครือข่ายของพยาบาล นมแม่และอาจมีค่าใช้จ่ายให้คำปรึกษาตามสมควร

ข้อเสนอแนะ

๑. สร้างแพลตฟอร์มการให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ออนไลน์โดยอาศัยข้อมูลนำเข้าจากการศึกษาเรื่องความเป็นไปได้ในการสร้างแพลตฟอร์มดังกล่าว
๒. สร้างเครือข่ายพยาบาลที่สามารถให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ เพื่อสามารถพัฒนาศักยภาพไปพร้อมกันได้
๓. ศึกษาเรื่องความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของแพลตฟอร์มการให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ออนไลน์เพื่อเป็นข้อมูลในอนาคตสำหรับการนำเข้าไปในชุดสิทธิประโยชน์

ช่องทางการเผยแพร่

๑. เว็บไซต์กรมอนามัย
๒. เว็บไซต์ UNICEF